

BISERICA și ȘCOLA.

Fóia bisericescă, școlastică, literară și economică.

Iese odată în săptămână: DUMINECA.

542

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 5 fl.—cr., pe 1/2 an 2 fl. 50 cr.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr., pe jumătate an 7 franci.

PREȚUL INSERȚIUNILOR:

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 3 fl.; până la 200 cuvinte 4 fl.;
și mai sus 5 fl v. a.

Correspondențele se se adreseze Redacțiunei

„BISERICA și ȘCOLA.“

Er banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

INVITARE DE PRENUMERAȚIUNE

LA

„BISERICA și ȘCOLA.“

Fóia bisericescă școlastică, literară și economică.

Cu începutul anului 1894 stilul vechiu deschidem abonament nou la „Biserica și Școla.“

Rugăm pre toți domnii abonenți de până acum, cari doresc a avé fóia noastră și pe viitoriu, se binevoiescă a tramite la „Tipografia diecesană“ prețul de prenumerațiune care e:

PENTRU AUSTRO-UNGARIA:

PE UN AN . . . . . 5 fl. — cr.
„ 1/2 „ . . . . . 2 fl. 50 cr.

PENTRU ROMÂNIA ȘI STRĂINĂTATE:

PE UN AN . . . . . 14 franci.
„ 1/2 „ . . . . . 7 fr.

Sprîjinul moral și material, de care până acum a s'a bucurat fóia noastră, ne îndreptățește a spera, că și în viitoriu vom fi îmbrățișați de asemenea simpatii căldurose precum și de bunăvoința neștrămutată a On. Public cetitoriu.

Redacțiunea.

În ziua anului nou 1894.

Se duc anii unul după altul cu multă repejune!

Și viața noastră legată și pendentă fiind de mersul anilor, este natural, că ziua anului nou este o zi importantă pentru fiecare om. Pagânii serbau această zi cu ospete și petreceri în credința, că dacă omul se sîmte bine în ziua primă a anului, bine se va sîmte peste tot.

Pentru creștini acest mod de serbare nu are rațiune, și biserica creștină totdeauna l'a combatat. Pentru omul creștin „o zi nu se deosebesce de ceealaltă.“ „Fiecare zi este pentru omul cu credință în Dumnezeu o zi bună, seau o zi rea, nu după natura ei ca atare, ci după cum și-o face omul. Dacă facem binele, fie care zi este o zi de bucurie, dacă cădem în păcat, este o zi de durere, o zi de pedepsă.“ (Chrysostom omilia la anul nou c. 3.)

O zi de bucurie este, și va fi pentru noi ziua de astăzi, dacă o vom serba cu deplină demnitate creștină, și anume în meditațiuni evlavioase, și mai cu seamă gândind și inspirându-ne de ideia fundamentală a creștinismului, că despre tot ceea ce lucrăm, seau nu lucrăm, — avem să dăm în fiecare moment seamă Aceluia, căruia îi mulțămim viața.

De altcum biserica noastră nu serbeză astăzi numai ziua anului nou, pentru că anul bisericesc se începe propriaminte la 1 Septembrie. Biserica noastră serbeză astăzi: Tăierea împrejur a Domnului și aniversarea numelui Iisus, precum și ziua aniversării a sântului Vasiliu cel mare.

Și este semnificativ și vecinic instructiv faptul, că chiar în ziua primă a anului civil a dispus încă

din vechime sânta noastră biserică a-se serba aceste sfinte sërători. Intuirea faptelor, ce le serbăm întrênsele, ne dau adevërată chrană spirituală pentru o stare și un viitoriu mai bun, pre carele omul îl doresce totdeuna, și cu deosebire îl doresce în ziua anului nou.

În actul sfânt al tăierii împrejur ne simbolizează descoperirea dumnezeiescă supunerea față de lege a Domnului Ceriului și al pământului. Sërătorea tăierii împrejur a Domnului și Mântuitoriului nostru Iisus Christos este prin urmare o serbatore a disciplinei creștinesci. În aniversarea numelui sfânt Iisus chiar în ziua primă a anului civil ni-se simbolizează, că o stare mai bună, și adevërată mântuire putem afla, și ne putem câștiga numai prin supunere necondiționata față de doctrina și legile vecinice ale sfintei evanghelii, numai prin o strictă disciplină creștinescă. În fine sântul Vasiliu cel mare în desvoltarea istorică a sfintei biserici represêntă curagiu și bărbăție în lupta bisericeii cu arianismul, și cu tot felul de dușmani, — abnegațiune adevërat creștinescă, studiu profund și o adevërată iubire evangelică.

Pentru a propaga și a infiltra în inima credincioșilor acêstă bogată chrană spirituală este întocmită întregă slujba de astăzi a sfintei noastre bisericeii.

Cu acêstă sfântă și dumnezeiescă slujbă și sub aceste simbolice auspicii ne chiamă sfânta noastră biserică a începe anul cel nou, în carele întrăm. Pre lângă acêsta din bërtrani ne-am îndatinat, ca în acêstă zi să-ne felicităm unii pre alții, și să-ne dorim unul altuia tot binele.

Lucru frumos și creștinesc este acesta, pentru că a-ne dori unul altuia binele prin practicarea virtuților creștinesci, și a-ne ruga unii pentru alții lui Dumneșeu pentru înaintare și sporirea în cele bune este o plăcută și mănósă datină creștinescă.

O vom face și de astă dată unii față de alții din totă inima, precum o-am facut și altă dată, — pentru că a dori semenilor și credincioșilor nostri binele, este lucru plăcut lui Dumneșeu. Voim însă neapërat, ca din aceste frumoșe dorințe și felicitări de anul nou, să avem și un adevërat folos, un adevërat câștig pentru viața noastră ulterioară ca biserică și ca popor. Și ca faptice să avem, și să putem avé acest folos și acest câștig, așa credem noi, — de lipsă este, ca chiar în acêstă sfântă zi se gândim, și să meditam profund asupra cestiuilor, pre cari datori ne sêmțim a-le înregistra în cele ce urmază :

Ne plângem și cu drept cuvânt, că trăim, și trecem prin grele împrejurări.

Ne dore mult, că în biserică și prin sfânta noastră biserică, cu frumoșele ei instituțiuni liberale nu înaintăm mai cu sporiu și mai repede.

Ne plângem înfine de multe de tôte și ca singurateci și ca popor.

Și fapt este, că avem multe motive de a-ne plange, pentru că în adevër timpul și împrejurările, în cari trăim, sunt din cele mai grele. Fapt este pre de altă parte, că necazul și greutățile vieții sunt proprie omului și neamului omenesc. Viața întregă este o luptă fără sfërșit încontra necazurilor. Dar fapt este în același timp, că prin necazuri și greutăți se ageresc, și desvöltă singuratecii ómeni și popórele.

Dorim neapërat, ca cu fie-care an să împuținăm motivele de plânsore, și să adaogem la bună starea noastră. Și dorim ca Dumneșeu să-ne ajute, să putem realiza cu deplin succes acêstă dorință a noastră.

Ei bine fapt istoric este, că omul singuratec și popórele își schimbă starea în spre mai bine în două forme, și anume seau prin împrejurări straordinarie favorabile, de multe ori chiar neasceptate, seau ceea ce numim noroc, seau apoi prin o lucrare intensivă și continuă, prin grije și prin calcul nimerit cu tôte împrejurările, prin o adevërată și neobosită luptă în spirit creștinesc cu tot soiul de pedeci și necazuri.

Se întemplă, și obvin adecă de multe ori evenimentele și împrejurări norocoșe, cari ridică, și înalță pre ómeni cu totă repejunea. Cineva d. e. se pôte îmbogați iute, găsind o comóră, făcând un câștig mare în loteriă, moșcenind o sumă însemnată dela o rudeniă, de carea nici nu o avut cunoștință, și prin alte întemplări norocoșe. Și se întemplă în lume, și astfel de întemplări. Ele sunt însă atât de rari, încât pôte că din un milion, seau din șeci milioane de ómeni pot să ajungă pre un singur individ. Și deci nu este, și nu pôte fi pentru om mai mare nenorocire, ba este chiar adevërată calamitate, a-se lăsa pre sene, a-și pune sórtea și viitoriuul său în mana întemplării, seau în mana unei, seau altei împrejurări norocoșe, carea din un milion, seau din șeci milioane de ómeni pôte să favorizeze unui singur individ ; și să amăgescă milioane de alții. Este un lucru pagânesc acesta, un lucru cu totul contrariu spiritului creștinismului.

Omul cu credință în Dumneșeu nu se lasă nici

odată în mana întemplerii. El lucră din toate puterile, și se disciplină pre sene, și duce un mod de viață creștină, și punând în aplicare în toate afacerile vieții sale principiile și doctrina sfintei evanghelii, își mărește puterea de rezistență în contra necazurilor vieții, și își urmărește cu plan și cu succes mersul său spre dezvoltare și mulțămire. Calea aceasta din urmă este grea și anevoioasă, — în timp ce cea dintâi este ușoară. Calea din urmă este însă sigură pentru fie-care om, — pre când cea dintâi nu numai că nu oferă nici un fel de șanse de realizare, — din contră, — este o adevărată nefericire chiar și a gândi la ea, pentru că gândind și ocupându-ne mintea cu ea, ne părăsim lucrările noastre productive, și ne amărăm înșine viața.

Aceste meditațiuni ne preocupă pre noi astăzi în ziua anului nou, când serbăm tot de odată serbătorea disciplinei, la carea chiamă Domnul și Măntuitorul Christos toate neamurile lumii, și când biserica în sântul Vasiliu cel mare ne arată un model și tip de viață și disciplină creștină.

Astăzi este o plânsore generală în întregă Europa de lipsă de disciplină; ă această lipsă de disciplină, cutezăm a dice, pre nesemțite a început a se areta și semți pre ici, pre colo, și în poporul nostru.

Sântul Vasiliu cel mare a trăit în veacul al patrulea, și anume dela 311—379 d. Chr. În timpul acesta biserica pörtă lupta cea grea în contra arianismului. Măchit de nențelegerile, pre cari 'le-a vădut între omeni, în cartea primă, pre carea o-a scris, — dice cu durere, că motivul tuturor nențelegerilor provine din vanitatea (deșertăciunea) ómenilor, cari „mai bucurosi cred combinațiunilor și ideilor lor, decât voinții și legii Domnului.“

Lupta bisericii în contra arianismului a încetat; dar lupta bisericii cu idei greșite se continuă și astăzi. Și de aci vin asupra noastră mulțime de necazuri. Deșertăciunea ómenilor și astăzi face grele pedeci bisericii în dezvoltare. Și deci este natural, că ținta noastră a tuturor trebuie să-ne fiă, ca să deosebim, și să cunoșcem totdeauna rătăcirile, cari provin din vanitate, și să-ne inspirăm de doctrina sfintei evanghelii Domnului.

Prin acesta vom întări tot mai mult spiritul de disciplină între noi, ă prin o disciplină adevărat creștină vom pote împuțina dănilnic motivele de plânsore, și vom poté adaoge dănilnic la bună starea noastră.

An nou fericit!

Studii asupra conștiinței.

I.

Conștiința și condițiunile ei psihologice și fiziologice.

Conștiința este acea însușire a fenomenelor psihice, prin care ele își fac cunoscută în mod nemijlocit existența și prezența lor. Conștiința este o stare, în carea fenomenele psihice apar și rămân câteva timp; din care apoi pot ieși și dispăre, adecă pot deveni inconștiente; însă între anumite împrejurări ele ărași se pot reîntorce în lumina conștiinței.

După-ce conștiința însăși este condițiunea tuturor experiențelor noastre interne, ea nu se poate nici explica, nici defini mai deapropo, cu atât mai virtos nu, pentru-că e imposibil de a afla însușirile, prin cari stările conștiente ale ideilor și altor fenomene psihice se deosebesc de cele inconștiente. Deci nu ne rămâne alta, decât a cauta și a stabili condițiunile, în cari conștiința poate să se producă. Aceste condițiuni sunt stările, cari, după-cum dovedește experiența, în totdeauna însoțesc conștiința, și anume: 1) formarea ideilor din impresiuni sensuale, 2) intrarea ideilor în și ieșirea lor din conștiință.

Ce atinge condițiunea dintâi, scim din experiență, că toate percepțiunile și ideile noastre se produc prin sinteză psihică. Mai multe senzațiuni simple se împreună unele cu altele, și din această împreunare rezultă un product psihic nou, adecă o intuițiune sau percepțiune. Acestă compunere intimă a senzațiunilor pure în percepțiuni și reprezentări se poate privi ca o notă caracteristică a conștiinței.

Dacă cercetăm condițiunea a doua, adecă intrarea ideilor în și ieșirea lor din conștiință, vom găsi, că ea asemenea se bazează pre legături sau relațiuni externe sau interne de ale acelora, și când ideia dispărută din conștiință apare de nou în ea, această reîntorcere se săvârșește totdeauna cu ajutorul altei idei, cu carea stă în legătură. Așa dar și în cazul acesta ni se presentă împreunarea sau sinteza ideilor ca și un act, carele însoțesc conștiința.

Afară de aceste două condițiuni psihologice, dezvoltarea conștiinței mai atărnă încă și dela anumite însușiri ale organismului fizic. Tot experiența ne demonștră, că de conștiință poate fi vorba numai acolo, unde există o sistemă de nervi, ca centru al organelor de simțire și mișcare. După-cum acea sistemă este mai puțin ori mai mult perfectă, așa și conștiința se manifestă în diferite grade de dezvoltare. Și după-ce toți nervii din organism stau în conexiune intimă unii cu alții, formând o complexie unitară, urmărește, că o sistemă nervoasă, fie ea ori-cât de complicată, poate să

mijlocéscă numai o singură conștiință. Cu alte cuvinte, baza fiziologică a unității conștiinței este dependența cea intimă, în care toate părțile sistemului nervos sunt puse unele cu altele.

Dacă observăm formațiunea nervilor la om, vom pute constata, că există o parte deosebită a sistemului nervos, carea stă în relațiune mai intimă cu conștiința, decât celelalte părți. Această parte este stratul cenușiu al substanței cerebrale, în care sînt reprezentate prin fibre deosebite nu numai diferitele regiuni sensorice și motorice ale corpului, ci totodată și alte procese nervose de ordiue mai inferioară. Stratul cenușiu e un organ foarte acomodat pentru a pune în legătură, parte nemijlocită, parte mijlocită, unele cu altele toate procesele nervose, prin cari se pot produce reprezentări conștiinței. În acest înțeles restrîns am pute afirma, că stratul cenușiu al creierilor este organul fiziologic al conștiinței. Când înse șicem această, nu este iertat a perde din vedere, că funcțiunea stratului cenușiu presupune și conlucrarea celorlalte părți centrale subordonate, fără de cari sinteza senzațiilor pure nici decum nu se pôte săvîrși.

Unitatea conștiinței, privită din punct de vedere psihologic, se manifestă prin aceea, că fenomenele psihice stau în coherență strînsă unele cu altele, formînd toate la oalta o totalitate unitară. Această este de a-se înțelege așa, că mai multe reprezentări, ce s'au produs simultan, se unesc într un întreg și rămîn în legătură atît cu reprezentările precedente, cît și cu cele următoare, însă ele se și despărțesc sau separéză unele de altele, și prin urmare, pe lângă compunere sau sinteză, mai contribue la dezvoltarea conștiinței și despărțirea sau analiza psihologică a reprezentărilor.

Atît condițiunile fizice, cît și cele psihice, dela cari atîrnă conștiința, ne îndreptătesc a zice, că sfera vieții conștiinței a sufletului cuprinde în sine diferite grade de claritate. Diferința între idei conștiinței și inconștiinței nu-e absolută. După diversele condițiuni externe și interne, în cari ne aflăm, putem găsi noi în noi o conștiință mai puțin ori mai mult clară. Alta e de exemplu claritatea conștiinței la copil, și alta la omul matur. În toate casurile însă capacitatea de a săvîrși sinteza psihică, adica de a aduce în legătură senzațiile și ideile noastre unele cu altele, o putem considera ca și măsura cea mai corespunzătoare pentru gradul de dezvoltare al conștiinței.

II.

Conștiința de sine.

Sub „eu“ înțelegem întreaga noastră ființă și tot ce se petrece în ea. Conștiința ce o avem despre

eul nostru se șice conștiința de sine. Dezvoltarea conștiinței de sine trece prin mai multe faze.

Ideea ce ne o formăm despre eul nostru într un început se reduce numai la corp. Când copilul vorbește despre sine, totdeuna înțelege corpul său, despre care își face idee parte prin vederea, pipairea și mișcarea membrilor sale, parte prin simțirile organice, pe cari le proiectéză în corp și le localiséză în diferitele părți ale acestuia. Ideia despre corp ocupă foarte de timpuriu loc însemnat între celelalte idei ale noastre, și anume din cauza, că 1) schimbările ce se petrec în corp prin simțirile organice ne vin la cunoștință în mod nemijlocit; 2) corpul ne servește ca punct de plecare pentru orientarea în spațiu; 3) el stă sub stăpînirea nemijlocită a voinței; 4) despre mișcările corpului primim știre directă prin simțirile musculare.

Mai tîrziu, când omul începe a-și îndrepta atențiunea asupra stărilor conștiinței, va cuprinde sub „eu“ nu numai corpul, ci și fenomenele sale psihice, și astfel se va ridica dela eul sensual sau fizic la eul pur sau abstract, carele nu însemnéză altceva, decât exprimarea raportului celui mai intim al ideilor unele cîtră altele. Este înse de observat, că conștiința de sine nici odată nu-se pôte totalmente separa de ideile, ce ni le formăm despre corp. Aceste idei sunt baza senzuală, carea totdeauna însoțește ideea eului. Eul abstract am putea șice, este centrul vieții noastre psihice; toate ideile și celelalte fenomene psihice se pun în strînsă relațiune cu el; toate plécă dela el și se reîntorc în el. La eul abstract ne vom ridica cu atît mai mult, cu cît ideile noastre se reproduc fără nici o conlucrare a sensurilor și cuprinderea cu atențiunea acestor idei se arată ca și o acțiune internă a voinței, față de care corpul, cu toate simțirile ce se rapórtă la el, apare ca și un obiect extern, diferit de eul pur. Deși din etatea copilăriei pînă la bătrînețe trecem prin multe schimbări, totuș aflăm, că este în noi ceva constant și permanent, și anume că stările psihice din trecut ori din present, fie-cît de diferite unele de altele, au fost și sînt ale noastre, s'au produs și se produc în noi, și că tot eul nostru e acela, carele au trecut prin atâtea schimbări. De aici urméză, că trebuie se existe în noi un fir, carele légă diferitele noastre stări psihice unele cu altele, le dá ore-care unitate și coherență, și noi ne știm tot de aceea, cari am fost mai înainte. Această continuitate și permanență a conștiinței de sine se baséză pe faptul, că diferitele noastre fenomene psihice se légă cu simțirile organice, ce se încep deodată cu viața fizică. Organele corpului, în cari se petrec toate procesele fiziologice, posed ceva constant și permanent în construcția și modul lor de funcționare, și această este condiția cea dintâi și cea mai esențială pentru unitatea și permanența eului nostru. Dacă se

intemplă de organismul fizic se alterează în mod durabil, atunci se va altera și firea individului și ideea ce o are despre eul seu. Dacă alterarea e numai trecătoare, atunci și conștiința de sine se schimbă numai pentru un timp, și dacă organismul se reintorce în starea sa normală, revine și conștiința eului de mai nainte. Din alterări generale și permanente rezultă morburile psihice, cari sunt cunoscute sub numele de smintire sau alienațiune. Cuprins de astfel de morb, individul se crede pre sine cu totul altul și nu mai poate reveni la conștiința de sine decât poate numai din când în când pentru un timp scurt.

III.

Spațiul ca formă, în care conștiința cuprinde percepțiunile.

Conștiința noastră are însușirea de a-și reprezenta obiectele reale ca întinse în spațiu, adecă a localiza senzațiunile produse prin impresiuni externe „în drépta,” „în stânga,” „în sus,” „în jos,” șcl.

Dacă analizăm senzațiunile și ideile noastre, vom afla, că ele nu conțin nimic din aceea, ce se rapórtă la pozițiunea, mărimea și forma obiectelor, și dacă dicem, că un obiect e mare sau mic, e încornurat sau rotund, zace în drépta ori în stânga, șcl. e ușor a înțelege; că spațiul e numai o formă, în carea cuprindem percepțiunile noastre.

Să cercetăm mai deaprópe, cum se întemplă, că noi senzațiunile și reprezentările noastre le proiectăm afară în spațiu, localizându-le pre unele în drépta, pe altele în stânga, pe unele în sus, pe altele în jos, șcl.

Orientarea în spațiu se mijlocește prin: vedere și pipăit. La amândoué aceste sensuri aflăm, că capétul periferic al nervului sensibil se reslățește în formă de suprafață, și anume la vedere pe retină, ér la pipăit pe pelea corpului. La amândoué sensuri mai aflăm, că excitațiunile se conduc prin fibre primitive izolate unele de altele. Tóte aceste împrejurări contribuiesc la formarea ideilor despre spațiu.

Ochiul, care se poate mișca fórte ușor în tóte direcțiunile, este construit astfel, încát numai imaginile, cari cad în centrul retinei, în așa numitul „punct galben,” produc percepțiuni și idei clare și determinate. Dacă imaginea retinală a cutărui obiect nu cade tocmai în acest loc, pentru-ca totuș să putem vedé obiectul în tótă claritatea, va trebui să ne întórcem globul ochiului așa, încát acea imagine să cază pe partea cea mai sensibilă a retinei. Când întórcem ochiul în drépta, mișcarea lui va fi însoțită de o simțire musculară determinată, carea va rămâne aceeași de câte-ori se mișcă ochiul în drépta. Din cauza acestei simțiri musculare și imaginea retinală

o vom localiza în drépta. Tot așa se întemplă, că alte senzațiuni le localizăm în stânga, și éráși pe altele în sus, în jos, șcl. érá pe acelea, în fine, la cari nu-e necesar de a mișca ochiul, înaintea feții noastre. Din aceste se poate înțelege, că simțirile musculare produse prin mișcările ochiului, mijlocește, ca obiectele văđute, precum și reprezentațiunile lor, să le proiectăm în spațiu la locul lor, adecă în drépta, în stânga, în sus, în jos, ori înaintea feții noastre.

Mișcările ochiului, prin cari acuș un punct acúș altul se aduce la locul vederii clare, se întemplă și fără voința noastră. probabil prin óre-cari acțiuni reflexe. Fiește-care simțire musculară corespunde numai unei anumite mișcări a ochiului, și altei mișcări nu; pentru aceea diferitele simțiri musculare, cari se asociază cu mișcările ochiului. le numim semne locale. Se poate démonstra prin experimente directe, că întórcerea ochiului, care corespunde cu o minută de grad, este mișcarea minimală, ce se poate încă distinge prin simțirile musculare.

Când tóte obiectele văđute le localizăm înaintea noastră, atunci acelea, cari se află înděrétul nostru, încă nu stau în nici un raport, cu spațiul văđut. Când însă ne învêrtim încet în jurul axei corpului nostru propriu, atunci obiectele ABC, cari la început stăteau în fața noastră, nu dispar tóte deodată, ci mai întâi dispore A, dar pe laturea opusă întră obiectul D în câmpul vederii, și așa dela seria ABC trecem la seria BCD a obiectelor văđute. Seria BCD trece apoi în CDE, iar CDE în DEF, și așa mai departe până când încheiem învêrtirea în cerc, și éráși apar imaginile cele dela început, și încă în legătură continuă cu imaginile ultime ale seriei percurse, adecă așa, că dela XYZ trecem la YZA, apoi la ZAB și în fine de nou la ABC. Astfel se produce în conștiința noastră ideea unui cerc de vedere închis.

În cercul de vedere, care se produce în modul descris, fiește-care punct apare situat în drépta, în stânga, în sus, în jos, înainte, înděrét la locul său, însă așa, că imaginile obiectelor singulare ni-se prezintă ca suprafețe întinse numai în două direcțiuni, și anume în lungime și lățime. Pe acest grad din întuițiunile noastre despre lumea externă lipsesce încă a treia direcțiune, adecă a funziunea, prin care obiectele apar ca volume, cari umplu spațiul. Acéstă a treia direcțiune lipsește întru început nu numai din percepțiunile vizuale ale pruncilor mici, ci și la acei indivizi, cari se nasc orbi, înse mai târđiu prin operațiuni norocóse, ajung în posesiunea sensului vederii.

La formarea ideei despre a treia dimensiune a spațiului ne ajută cu deosebire sensul pipăitului, de altmintrea însă aici mai contribuie și mișcarea noastră dela un loc la altul printre obiecte. Luând corpul nostru ca punct de plecare pentru aprietierile spațiale, sensul pipăitului ne dá de știre, că obiectele nu ating corpul nostru imediat, ci se

află afară de acesta, și că diferitele puncte ale cercului de vedere zac la distanță mai mică, ori mai mare de noi. Senzațiunile pipăitului încă ne asociază cu anumite semne locale, adică cu simțiri musculare, cari mijlocesc localizarea în partea respectivă a corpului, și apoi la obiectul, dela care provin impresiunile.

După-ce prin pipăit s'a deșteptat odata în noi ideea despre dimensiunea a treia a spațiului, ochiul încă începe a deosebi distanțele diferitelor puncte din câmpul vederii. Semne de orientare în această privință există chiar și la vederea monoculară, și anume mai întâi acomodarea ochiului, care ne vine la cunoștință prin simțiri musculare obscure; apoi unghiul vederii, care devine cu atât mai strîmt, cu cât se depărtază obiectul vădut; și în fine modificările intensității și calității luminei, cari asemenea atîrnă dela depărtare. Pe lângă aceste semne de orientare, la vederea binoculară se mai adaogă încă simțirile musculare despre convergența axelor ochilor, care pentru punctele apropiate e mai mare, decât pentru cele depărtate; apoi și imaginile incongruente, cari se produc despre acelaș obiect în ochiul drept și cel stîng, mijlocesc, ca să percepem obiectele externe ca volume întinse în trei dimensiuni.

Din cele de mai sus învățăm, că noi percepem mărimea, forma și mișcarea obiectelor cu ajutorul semnelor locale ale senzațiunilor vederii și pipăitului. Mai departe aflăm, că toate experiențele noastre despre spațiu rezultă din combinarea acestor două feluri de senzațiuni, și în deosebi din combinări, ce le facem despre coexistența mai multor obiecte, cari în spațiu sunt mai apropiate ori mai depărtate unele de altele. Apoi această coexistență face posibil, ca se percepem seria obiectelor ABCDE...Z atât în ordine dela A preste BCDE la Z, cât și invers dela Z peste EDCB la A, adică atât înainte cât și îndărăt cu aceeaș claritate; ceea-ce se întîmplă așa, că trecem cu ochii sau cu mâna preste obiecte în cîci și în colo. De aci rezultă, că seriă de spațiu are nu un început și o fine, ci două începuturi și două fine.

Dacă abstragem dela obiectele, cari fac conținutul seriilor de spațiu, ne rămîne ideea despre spațiul gol; iar dacă facem abstracție dela orice margine a spațiului, ajungem la ideea spațiului nemarginit, pe care ni-l închipuim întins în infinit în toate trei dimensiunile.

Dacă conștiinței noastre i-ar lipsi însușirea de a forma idei despre spațiu, adică dacă ea nu ar fi condusă de a forma cu ajutorul semnelor locale idei despre poziția, forma, mărimea, șcl. obiectelor, atunci noi nici decum nu am pute aduce senzațiunile noastre în raport cu obiectele, ce sînt afară de noi, prin

urmare obiectivitatea cu totul ar lipsi din viața noastră psihică și ea ar avè un caracter pur subiectiv.

Dr. P. Pipoș.

D I V E R S E.

* *Serviciu divin.* În ziua primă a Nascerii Domnului și Mântuitorului nostru Ius Christos a oficiat sfânta liturgiă în biserica catedrală din Arad Pré Sânția Sa, părintele Episcop al Aradului Ioan Mețian, asistat de preoțimea din localitate. La finea serviciului divin Pré Sânția Sa a ținut poporului adunat în număr mare cuvîntarea pastorală de Nascerea Domnului, carea fost trimisă de timpuriu tuturor oficiilor parohiale din diecesă.

* *Portretele* fostilor preșidenți ai asociațiunei transilvane pentru literatura și cultura poporului român s'au așezat Dumineca trecută cu toate solemnitatea în sala mare a școlii de fetețe din Sibiu.

* *„Dreptatea.”* Sub titlul acesta va apăre cu începere de astăzi un ziaru cotidian în Timișóra, avînd de editor pre dl Dr. Corneliu Diaconovici și de redactor pre dl Dr. Valeriu Branișce. „Dreptatea” va eda și un număr săptămînal pentru popor sub titlul „Fóia de Duminecă.” Numarul de probă al noului organ de publicitate a apărut în ziua Nascerii Domnului. Prețul de abonament al ziarului „Dreptatea” dimpreună cu al „Fóiei de Duminecă” este 12 fl. la an. „Fóia de Duminecă” se pôte abona și separat cu prețul de 2 fl. v. a. la an.

Dorim noului organ de publicitate cel mai bun succes și viéță îndelungată!

* *„Reunirea Românilor* din Transilvania și Ungaria.” Sub titlul acesta a apărut de curînd în tipografia archidieceșană din Sibiu un studiu național-istoric-religios. Autorul acestui interesant și valoros studiu este părintele protopresviter Nicolau Măneguțiu. Prețul acestui op este 4 coróne (2 fl. v. a.) și se pôte procura dela tipografia archidieceșană din Sibiu.

* *Bani falsi.* Abia s'au pus în circulația banii cei noi, și au și început a se falsifica. Așa, se scrie din comitatul Somogy, că acolo de mai mult timp sunt puse în circulația piese false de câte 20 bani. În comuna Szakács, gendarmeria a prins o femeie, la care s'au găsit mulțime de bani falși. Complicii ei încă nu sunt cunoscuți.

† *Cas de mórte.* Afăm cu durere, că septemâna trecută în urma unui morb, scurt a încetat din viéță fetița părintelui protopresviter al Temișorii Dr. Traian Putici, cu numele Maria. Dumneșeu se consoleze pre întristații părinți!

† *Necrolog.* La 20 Decemvre 1893 a încetat din viéță ficia părintelui Sinesie Iosa din Sălăgeni cu numele Eva în etate de 10 ani. Dumneșeu se consoleze pre întristații părinți!

* *Anarchistul Vaillant*, carele zilele trecute a aruncat o bombă de dinamit în sala camerei franceze, a fost condamnat la moarte. Condamnatul a ascultat sentința de moarte în totă liniscea, exprimând cuvintele: „mulțămesc, trăiescă anarchia.“

* *Trenurile accelerate pe liniile căilor ferate de stat ungare* se vor supune în unele direcțiuni unei organizațiuni noue. Anume pentru părțile noastre din luna lui Mai încolo se va înstitui între Budapesta și București Predeal și Arad un tren curier-espres, prin ce călătoria între București și Budapesta se scurtază cu două ore. Acest tren va avea numai vagoane de clasa primă cari vor fi întocmite pentru cea mai mare comoditate.

* *Congrua*. Comisiunea regnicolară, instituită de Ministerul regiu ung. de culte și instrucțiune publică, pentru a-să ocupa de îmbunătățirea stării materiale a preoțimei romano și greco-catolice va ține în 20 Ianuarie n. c. conferință la Ministerul de culte.

* *Trichoma*, boala egiptenă de ochi a început să ia dimensiuni tot mai mari în unele localități din Transilvania. Pentru împedecarea epidemiei s'au luat cele mai rigoroase măsuri igienice.

* *Explosiune de dinamită la Oravița*. O telegramă din Oravița comunică, că acolo s'a întâmplat acum de curând un atentat cu dinamită la viața unui inspector al lucrătorilor de mine. Dinamita a fost pusă în ferestra inspectorului, unde a explodat, cauzând foarte mari pagube: păreții s'au dărâmat și toate mobilele din odăile de locuit au fost nimicite. În momentul catastrofei, inspectorul cu familia sa, din întâmplare, nu se aflau în casă, și acestei împregiurări este a se mulțumi, că au scăpat cu viața. Făptuitorii nu sunt cunoscuți.

A V I S

P. T. DD., abonenți ai foiei noastre sunt rogați a ne avisa de timpuriu, decă voesc să aibă foia și în anul 1894. O facem acesta pentru regularea expedițiunii și pentru ușurarea administrațiunii.

C o n c u r s e.

În sensul rezoluțiunilor Ven. Consist. dto 29 Noemvrie 1890 Nr. 5325 și dto 10 Decemvrie 1893 Nr. 5794, se escrie concurs pe amândouă stațiunile învățătorești din **Cernoteaz**, protopresviteratul și inspectoratul Timișorii, cu termen de **30 de zile dela prima publicare** a acestui concurs în foia diecesană „Biserica și Școla.“

Emolumentele anuale încopciate cu fie-care stațiune sunt: 1) în bani gata câte 160 fl. v. a. 2) în natură câte 25 chible grâu (à 3 fl. = 75 fl.); 3) învățătorul dela școla mare se va bucura de usufructul a lor 4 jughere de pământ, după cari va suporta sarcinile (à 15 fl. = 60 fl.) ér cel dela școla mică de un estravilan, și de un relut din fondul școlar în sum'a de 40 fl. (= 50 fl.) 4) câte

3 stânjini de lemne afară de cele pentru încălțitul salelor de învățământ.

Reflectanții au să-și înainteze recursele ajustate conform dispusețiunilor din vigóre la subscrisul inspector de școle; și se se presente în vre-o Duminecă ori serbătore în S-fta bis. de acolo spre a-și arăta desteritatea în cânt și tipic.

Comitetul parochial.

Cu consensul protopresviteral: Dr. TR. PUTICIU, inspector de școle în Timișóra-Fabric.

—□—

Pentru parochia vacantă din **Păiușeni**, imbinată și cu postul de învățătoriu prin acesta se escrie concurs cu termen de alegere pe **2/14 Februarie**, adeca pe **Întimpinarea Domnului 1894**, până când recurenții pe calea P. On. Oficiu protopresviteral din Buteni și vor subșterne recursele și se vor presenta vre-odată în biserica din loc spre a se face cunoscut alegătorilor.

Venitele sunt: a) $\frac{1}{8}$ pământ arătoriu; b) birul și stolele dela 134 case; c) o grădină de legumuri; d) salariul învățătoreșc 100 fl.; e) 13 șinice bucate; f) 2 măsuri fasole; g) pentru conferință 5 fl., pentru scripturistă 3 fl., pentru curățitul școlei 12 fl.

Tôte laolaltă fac 425 fl., afară de aceste, cuartir liber cu grădină și 4 stângini de lemne.

Păiușeni, la 19 Decemvrie 1893.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: CONSTANTIN GURBAN, m. p. protopresviter.

—□—

În nex cu Înaltul decis consistorial Nr. 5047/1893, și pe basa concluserilor luate de sinodul și comitetul parochial din Cuveșdia; prin acesta se escrie concurs pentru îndeplinirea capelaniei temporale pe lângă veteranul preot Iosif Iorgoviciu, din **Cuveșdia**, protopresviteratul Lipovei, cu termen de **30 de zile dela prima publicare**.

Emolumentele împreunate cu parochia din Cuveșdia sunt: a) Una sesiune parochială de 30 de jugere parte arătoriu, parte fânaț — cu un venit anual de 180 fl., b) birul preoțiesc dela 200 numere de case, care câte una măsură parte grâu, parte cucuruz, în valóre de 250 fl. v. a., c) stolele usuate comutate după calculul de mijloc al celor 5 ani din urmă dau un venit anual de 180 fl., d) un plaț parochial cu un venit anual de 15 fl.

În total parochia din Cuveșdia dă un venit anual aproximativ 650 fl. v. a.

Capelanul alegând va avé în folosință una jumătate din toate venitele parochiei, până ce preotul Iosif Iorgoviciu va fi în viață; ér când acesta va înceta din viață, capelanul conform §. 4 din regulament, va urma ca paroch.

Recurenții sunt avisați: ca recursele lor, instruite conform recerînțelor legali pentru parochiele de classa a II-a și adresate comitetului parochial din Cuveșdia, se le substernă subscrisului protopresviter în B.-Lippa, până la terminul de mai sus precum și a se presenta în vre-o Duminecă ori serbătore în sfta biserică din Cuveșdia, spre a-și arăta desteritatea în cele rituale.

Cuveșdia, 19/31 Decemvrie 1893.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: VOICU HAMSEA, m. p. protopresviter.

—□—

Pre baza concludului comitetului parochial din Fiscut, și în nex cu Înaltul de is consistorial Nr. 5963, 5964. 1893 se escrie concurs pentru deplinirea stațiunii vacante învățătoresci din comuna **Fiscut**, protopresviteratul Lipovei, cu termen până la **23 Ianuarie (4 Faur) 1894**, când se va ținea și alegerea.

Emolumintele anuali împreunate cu acesta stațiune de învățatoriu sunt:

1) În bani număr 140 fl. v. a.; 2) În naturale 24 Hct. grâu; 3) 4 jugere pământ; 4) 8 stângeni de lemne: 4 stângeni pentru învățatoriu și 4 pentru școlă; 5) Paușal pentru scripturistica 4 fl. v. a.; 6) Dela înmormântări mici, ori mari, unde va fi poftit 40 cr.; 7) Locuință liberă cu un intravilan de 800 st. □

Recurenții, cari doresc a ocupa acest post, sunt avisați ca recursurile lor instruite conform dispozițiilor legale, și adresate comitetului parochial din Fiscut, să le subșternă Reverendissimului Domnu Voicu Hamsea, protopresviter și inspector școlar în Lipova — B.-Lippa — până la 22 Ianuarie (3 Faur) 1894; precum și a se presenta în vre-o Duminecă ori sâmbătă în sfta Biserică din Fiscut, spre a-și arăta desteritatea în cântare și tipic.

Fiscut, 6 Decembre 1893.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: **VOICU HAMSEA**, m. p. protopresbiter, inspect. cerc. de școle.

—□—

Pentru ocupare postului învățătoresc dela școlă conf. gr. or. română din **Arad-Șega**, se escrie concurs cu termen de alegere pe **30 Ianuarie v. 1894**.

Emolumintele sunt:

1) În bani gata solvinți în rate lunare anticipative 400 fl. v. a.
2) Cortel liber în edificiul școlii, care constă din o chilie, cuină, cămară, și alte apartinente.
3) Una grădină de legume și pome și un intravilan arătoriu, cu venit anual 20 fl. v. a. minimum.
4) Pentru lemne, din cari are a-se încălzi și școlă 70 fl. v. a.
5) Dela înmormântări unde va fi poftit 1 fl.

Dela recurenți se poșteșce să aibă calificațiune pentru stațiuni de frunte.

Recurenții se-și adreseze recursurile comitetului parochial din Arad, dar până la ziua alegerii să le subșternă la P. On. D. protopop inspector școlar cercual Moise Bocean, tot în Arad, apoi se pot presenta în vre-o Duminecă ori sâmbătă la sânta biserică, pentru a-și arăta desteritatea în rituale.

Arad, din ședința comit. parochial gr. or. rom. ținută în 28 Novembre v. 1893.

Constantin Donu, m. p.
președinte.

Iosif Moldovanu, m. p.
notariu.

Conțeles cu: **MOISE BOCSAN**, m. p. protopop, inspector școlar cercual.

—□—

Pentru deplinirea parochiei vacante de clasa a III-a din comuna **Leșiu**, protopresviteratul Orăzii-mari, se escrie concurs cu termen de alegere pe Duminecă în **23 Ianuarie (4 Februarie) 1894**.

Emolumintele sunt: 1) Casa parochială cu supraedificate și intravilan prețuite în 25 fl., 2) Pământ arătoriu 22 jug. à 10 fl.: 220 fl., 3) Dela 100 numeri de case câte 1 măsură bucate și anume: $\frac{2}{3}$ parte grâu de

pâne, $\frac{1}{3}$ parte cucuruz 125 fl., 4) Stolele usuate după calculul mediu alor 5 ani din urmă 60 fl. — Suma 430 fl. v. a.

Se notază că după pământul parochial contribuțiunea erarială are se-o solvêșcă alegândul preot.

Doritorii de a ocupa această parochie sunt avisați a-și trâmite recursurile provêdute cu documintele prescrite de Stat. Org., la subsemnatul, până în 19/31 Ianuarie 1894, având la alegere a se presenta în sânta biserică din comuna amintită, pentru de a-și arăta desteritatea în cele rituale și în omiletică.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu: **TOMA PACALĂ**, m. p. protopop.

—□—

Se escrie concurs pentru deplinirea parochiei de clasa a III-a din comuna **Ciuhoiu**, protopresviteratul Orăzii-mari, cu termen de alegere pe Duminecă în **30 Ianuarie (11 Febr.) 1894**.

Emolumintele sunt: 1) Casa parochială cu intravilanul 30 fl., 2) Pământ arătoriu și fênaț 27 jugere 190 fl., 3) Competință de pășunat pentru 20 vite 30 fl., 4) Grâu de pâne 15 cubule, ăra cucuruz 9 cub. 111 fl., 5) Competință de lemne după o sessie de pământ 6 fl., 6) Dile de lucru cu plugul ori carul 35 à 1 fl., ăra cu mânile 70, à 40 cr.: 63 fl., 7) Pentru catichisare la școlă de stat din loc 30 fl., 8) Venitele stolare după calculul mediu alor 5 ani din urmă 62 fl. 40 cr. — Suma 522 fl. 40.

Se notază că după pământul parochial contribuțiunea erarială are se-o solvêșcă alegândul preot.

Doritorii de a ocupa această parochie sunt avisați a-și trâmite recursurile provêdute cu documintele prescrite de Stat. Org., la subsemnatul până în 27 Ianuarie (8 Februarie) 1894, având până la alegere a se presenta în sânta biserică din comuna amintită, pentru a-și arăta desteritatea în cele rituale și în omiletică.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu: **TOMA PACALĂ**, m. p. protopop.

—□—

Pentru deplinirea postului de învățatoriu dela școlă confesională gr. ort. rom. cl. I, de băteți din comuna **Beba-vechie**, cottul Torontal, se escrie concurs cu termen de alegere de **30 de zile dela prima publicare** în foia „Bis. și Școlă.”

1) Emoluminte împreunate cu acest post sunt în numărul 300 fl. v. a.; 2) paușal pentru scris 5 fl., 3) pentru conferință 5 fl., 4) pentru încălzit vor fi paie câte va cere lipsa; 5) Cuartir liber cu grădină pentru legumi; 6) pentru curatorat și încălzitul salei de învățământ se va îngriji comuna biserică.

Recursurile cuviincios ajustate se se trimite părintelui protopop și inspector de școlă Pré O. D. Paul Miulescu, în B.-Comloș; având recurenții a se presenta în vr'o Duminecă ori sâmbătă în sfta biserică locală spre a-și arăta desteritatea în tipic și cântările biserică.

Din ședința comitetului paroch. gr. ort. rom. Beba-vechie, ținută 2 Decembre 1893.

Andrieu Văcărescu, m. p.

Demetriu Blaga, m. p.

paroch și preș. comit.

not. comit. par.

În conțelegere cu mine: **P. MIULESCU**, m. p. protopop inspector școlar.

—□—